

MAN & HAAI

JEAN-MARIE GHISLAIN

LANNOO

SCHOONHEID, EEN REMEDIE TEGEN ANGST?

Dit boek is in de eerste plaats een reis in beelden. Ik wil je graag laten delen in de emoties die ik zelf heb beleefd tijdens mijn ontmoetingen met haaien en ik hoop dat ik jou hun schoonheid kan laten ontdekken. Bij wijze van inleiding wil ik graag wat meer vertellen over de achtergrond van dit avontuur, dat mijn eigen verwachtingen ver heeft overtroffen.

Toen ik aan deze ontdekkingsreis begon, besepte ik amper wat me te wachten stond. Inderdaad, ik kon nauwelijks vermoeden hoezeer dit avontuur mijn leven zou veranderen. Gelukkig maar, want anders was ik er misschien nooit aan begonnen. Heeft het moed gekost? Ach, ik denk het eigenlijk niet. Veeleer een duidelijk en onwrikbaar voornemen. Mijn ontmoetingen met haaien hebben me zoveel vreugde verschaft en zoveel bijgeleerd, dat mijn inspanningen ruimschoots werden beloond.

Pas *achteraf* heb ik beseft in welke mate bepaalde voorafgaande omstandigheden noodzakelijk waren en de juiste omgeving voor een dergelijke onderneming hebben gecreëerd. Ten eerste, het feit dat het me de jongste jaren niet is gelukt een duurzame liefdesrelatie op te bouwen. Ik heb dat lang als een minpunt beschouwd, iets wat me triest maakte, een persoonlijke mislukking. Maar stel dat zoiets me wel was gelukt, dan had die relatie ongetwijfeld een invloed gehad op mijn motivatie. Dan was dit project misschien nooit gegroeid, laat staan dat ik het tot een goed einde had gebracht. Op elke reis heb ik mijn energie onbeperkt en onvoorwaardelijk kunnen wijden aan het maken van de mooist mogelijk beelden. Wanneer ik uit het water kwam, ging ik al gelijk een eerste keer door de beelden, om vervolgens – de hele nacht, als het moest – de opnamen één voor één voor mijn geestesoog te laten passeren en kritisch terug te blikken op het resultaat van die dag, met slechts één vraag: hoe kan ik het in dezelfde omstandigheden nog beter doen? Het werd een ware obsessie, iets dat me geen rust gunde zolang het doel niet was bereikt, iets waarbij er amper ruimte was voor een reisgezel.

Een avontuur zoals dat van mij is ook een behoorlijk eenzame onderneming, waarbij je in staat moet zijn je leven helemaal alleen te leiden, zonder hulp van buitenaf. Dat isolement heeft me doen inzien hoe we in werkelijkheid deel uitmaken van een groter geheel, dat we verbonden zijn met alles en iedereen, ook met wezens die ogenschijnlijk zeer ver van ons af staan, zoals haaien. De banden tussen mens en haai zijn subtiel en bijzonder moeilijk te omschrijven, maar je kunt ze beter leren kennen door tussen deze dieren te gaan duiken. Haaien kunnen ons wezenlijke dingen leren. Bijvoorbeeld dat in de meedogenloze realiteit van de onderwaterwereld het ego overbodig is,

en dat overleven het enige is wat echt telt. Dat als je je krachten wilt sparen, je niet moet willen bewijzen wie de baas is – je verlaat het strijdtoneel, punt uit. Dat als je niet gefocust bent op je doel, omdat je je zo relaxed voelt in het water, je geestesgesteldheid een invloed zal hebben op je ontmoetingen en zelfs tot gevaar kan leiden.

Wat een waarheid, wat een eenvoud lag er in die ontmoetingen! Ze hebben me als mens enorm geraakt en hebben mijn kijk op het leven en op anderen veranderd. Ik verwacht vandaag meer van mezelf en van anderen, maar ben ook oprechter geworden in menselijke relaties. Ik voel meer vreugde, tederheid en mededogen. Ik ben me bewust geworden van de dringende noodzaak om ons als mens anders op te stellen ten opzichte van de natuur in het algemeen en ten opzichte van andere diersoorten in het bijzonder; de noodzaak om hun specifieke intelligentie en recht van bestaan te erkennen, en hen hun plek terug te geven zonder systematisch onze eigen superioriteit te willen opdringen.

Ik ben geen wetenschapper, geen kunstenaar en geen schrijver. Mijn enige verdienste is dat ik in het water ben gesprongen, dat ik mijn angsten heb overwonnen, dat ik mijn leven in handen heb genomen, dat ik het avontuur ben aangegaan en dat ik hierover getuig tegenover jou, de lezer. Een getuigenis dat in de eerste plaats oprecht wil zijn.

De schoonheid

Als ik over schoonheid spreek, heeft dat niets te maken met een gebrek aan bescheidenheid van mijn kant. De zoektocht naar schoonheid maakt gewoon deel uit van mijn leven, net als mijn gevoel voor wat goed of rechtvaardig is.

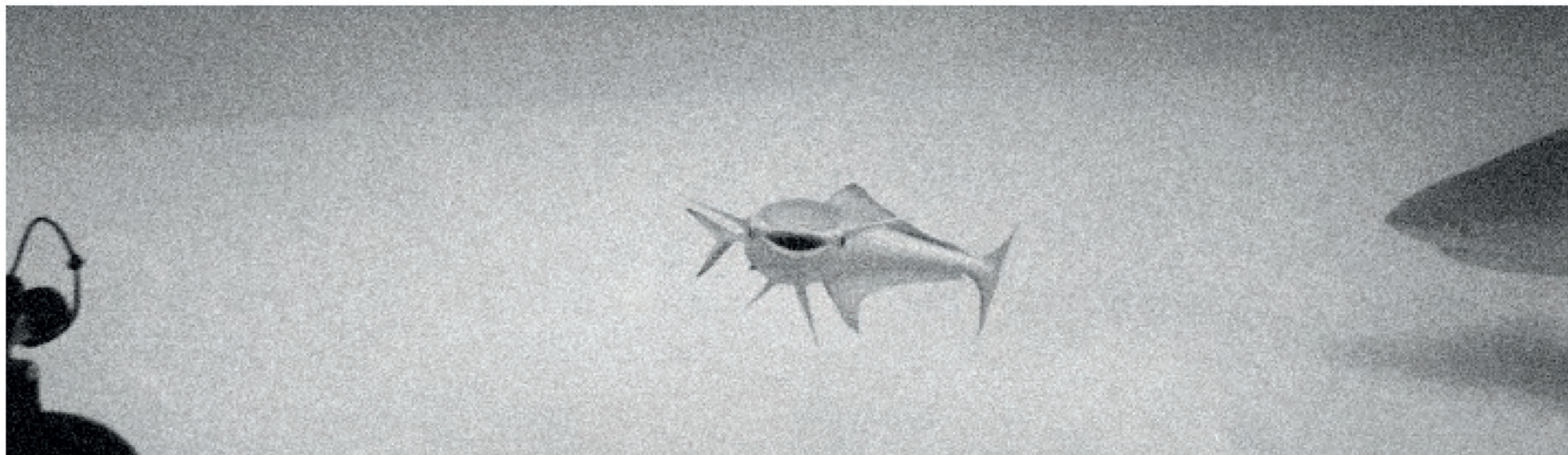
Als het over schoonheid gaat, wordt niet iedereen gelijk geboren. Al te vaak is schoonheid een luxe die maar weinigen van ons zich kunnen veroorloven. Het is een van die dingen die me bezighouden. Dat heb ik te danken aan mijn moeder, maar ook aan de niet onbelangrijke invloed van een filosofische context. In alle bescheidenheid heb ik via deze foto's geprobeerd een zo direct mogelijk beeld te geven van de alom aanwezige schoonheid en onstui-migheid van de onderwaterwereld en de wezens die er leven.

De angst

Ontmoetingen met wilde dieren, en zeker roofdieren, maken ons bang. Het gaat in de eerste plaats om een collectieve angst, die wordt doorgegeven van generatie op generatie. Maar die angst heeft vandaag steeds minder reden van bestaan: de kans dat we daadwerkelijk met het gevaar te maken krijgen, wordt zeker in de westerse wereld almaar kleiner. En toch is alleen al de gedachte dat het kan genoeg om die diepgewortelde, oncontroleerbare angst op te wekken. Het is een angst die diep in onze genen geworteld zit: heel ons wezen geeft te kennen dat we de buitengrenzen van de gekende wereld naderen en dat we binnentreden in een universum dat mogelijk gevaar inhoudt voor ons leven of onze fysieke integriteit. Het wegwerken van die angst vergt een voortdurend hernieuwde inspanning. We moeten de confrontatie aangaan met datgene wat de angst uitlokt, en die angst geleidelijk vervangen door een gevoel van vertrouwen en behaaglijkheid. Een dergelijk proces is alleen gerechtvaardigd als we doelbewust tewerk gaan, te allen tijde waakzaam blijven en een aantal elementaire veiligheidsregels in acht nemen.

Niet zo lang geleden liep ik in het bos van Rambouillet toen de volgende gedachte door mijn hoofd schoot: alle gevaarlijke dieren zijn uitgeschakeld om-

wille van ons gemak en onze veiligheid. In onze contreien blijven er zo goed als geen over, zodanig zelfs dat we ze – met wisselend succes – opnieuw proberen te introduceren. Zal het ook zover komen in onze oceanen, zelfs al zullen de gevolgen voor het algemeen ecologisch evenwicht veel dramatischer zijn?

De persoonlijke context

De omstandigheden die ertoe leiden dat je op een dag op zoek gaat naar wat achter je angsten verborgen zit, verschillen van persoon tot persoon. Elk van ons kan vroeg of laat de onweerstaanbare drang voelen om de confrontatie met zijn eigen grenzen aan te gaan en die grenzen te verleggen. Ik wens het je van harte toe, want het is een bijzonder boeiende onderneming, wat de context ook moge zijn.

Zelf besef ik zeer goed hoe dit proces bij mij langzaam maar zeker is ontstaan. Er waren heel wat gebeurtenissen en ontmoetingen nodig om me tot die beslissing te brengen en, meer nog, om me over te halen er echt werk van te maken.

Gaat het om de haaien op zich? Het doel van de zoektocht is natuurlijk de dieren te ontmoeten, een andere kijk te krijgen en het beeld dat we van ze hebben te veranderen. Dat heb ik begrepen tijdens die eerste duik in Mexico. Ik werd geraakt door hun schoonheid en hun kracht, maar ik besepte ook hoe kwetsbaar ze zijn en hoezeer ze alle mogelijke hulp nodig hebben om te voorkomen dat ze binnen de kortste keren voorgoed verdwenen zijn. Tijdens die duik voelde ik een intense vreugde, zoals ik nooit eerder had gekend. Het was een aspect van mijn onderneming waarvan ik me tot dan niet bewust was geweest. Ik had drie jaar nodig om te begrijpen dat achter mijn zoektocht nog een andere, veel complexere motivatie schuilging, zonder dewelke ik nooit de kracht en de volharding had gevonden om het hoofd te bieden aan alle hindernissen die ik ben tegengekomen. Die motivatie begon bij de talloze pogingen van mensen in mijn omgeving om mij te ontraden een wereld op te zoeken die niet de mijne was. Alles heb ik gehoord: “Je kent niets van duiken, laat staan van onderwaterfotografie”, “Je bent bang voor water”, “Het is gevaarlijk”, “Denk aan je dochter”, “Denk aan je oude dag”, “Je zou beter een appartement kopen”, enzovoort enzovoort ... Een hele regel vol “enzovoort” zou nog niet volstaan voor de eindeloze reeks argumenten die me werd voorgeschoteld.

En ze hadden allemaal gelijk. Maar het was niet de rede die me naar dit avontuur dreef. Het was een drang op leven en dood. Dat begreep ik pas achteraf, na een belangrijke gebeurtenis die me het leven had kunnen kosten.

Hoeveel risico zijn we bereid te nemen om onze plannen te realiseren? Willen we ons eigen bestaan of onze fysieke integriteit op het spel zetten? Dat is in elk geval wat ik recent heb gedaan, en gelukkig bleven nare gevolgen me bespaard. Een vriend betaalde een veel hogere prijs en mag van geluk spreken dat hij het nog kan navertellen, nu zijn enige nog gezonde arm stilaan weer bruikbaar wordt. In september vorig jaar ging ik met hem op zoek naar nijlpaarden en krokodillen in de delta van de Okavango, zonder dat we ons voldoende in de praktische omstandigheden van de reis hadden verdiept. Die onachtzaamheid kostte ons een ongeluk, dat vermeden had kunnen worden als we hadden geweten wat voor risico dit seizoen inhield. De krokodillen waren zich namelijk aan het voortplanten, en dat maakte het erg gevaarlijk ze onder water te benaderen.

Wat is er toch van die zoektocht? Is het een toeval dat ik bang was voor water? Dat mijn eigen moeder een eind maakte aan haar leven door zichzelf op een winterse dag om vijf uur 's ochtends in een regenput te laten glijden, in het donker en zonder dat ze kon zwemmen?

De moeder, de zee ... Wat ben ik zo diep in de oceanen gaan zoeken dat ik niet heb gevonden in de verschillende therapieën die ik heb gevolgd, in mijn sjamanistische sessies of in mijn filosofische zoektochten van vroeger? Herboren worden, vrede, harmonie en geluk vinden, een waarheid, mijn eigen dierlijke aard, wat weet ik nog allemaal ... Waarom te midden van de haaien? Dat was ongetwijfeld niet nodig, ik had ook tussen dolfijnen kunnen duiken, met walvissen kunnen zwemmen ... Klopt, maar ik had gewoon een hevige schok nodig om los te komen van vastgeroeste emotionele patronen en om een inwendige evolutie, of zelfs een revolutie te ontketen. Het potentiële gevaar van de haaien voedde het morbide aspect van mijn zoektocht, de confrontatie met de dood om te begrijpen hoezeer we hechten aan het leven.

Waarom vertel ik zoveel over het waarom van mijn onderneming, terwijl dit boek in feite gaat over de schoonheid van wat ik heb gezien? Ongetwijfeld omdat dit boek ook gaat over angst, leven en dood. Het weze duidelijk dat mijn motivatie iets zeer persoonlijks was, en dat dit boek geen uitnodiging is om op zoek te gaan naar haaien. Neen, het is een uitnodiging om op zoek te gaan naar jezelf, om de confrontatie met jezelf aan te gaan, via de emoties

die deze foto's hopelijk bij jou zullen losmaken. Je hoeft je leven en je fysieke integriteit helemaal niet op het spel te zetten om te groeien en je angsten te overwinnen, zoiets kan ook op een manier die veel minder risico's inhoudt.

De fotografie

Onder ingewijden wordt nogal gediscuteerd over wat wel of niet toegelaten is in de fotografie in het algemeen en de onderwaterfotografie in het bijzonder. Zelf heb ik er, na de nodige afwegingen, voor gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van natuurlijk licht en zoveel mogelijk te werken met een brandpuntsafstand die dicht aanleunt bij het gewone gezichtspunt van de mens. Puristen zullen me verwijten dat ik mijn beelden "kuis" voor ik ze uitgeef en/of dat ik de kadrering nog aanpas. Een opname is altijd een interpretatie van de werkelijkheid. De meeste onderwaterfotografen die ik ken werken met lenzen van 10 tot 15 mm en gebruiken bijna allemaal flitslampen. Is ook dat niet een interpretatie van de werkelijkheid? De omgeving waarin ik fotografeer, heeft bepaalde beperkingen. Beelden van goede kwaliteit maken zonder een beroep te doen op kunstlicht zorgt vanzelf voor beperkte weergavemogelijkheden. Dat is meteen de reden waarom ik voor zwart-witbeelden kies, wanneer de verzadiging van de blauwwaarden maximaal is. Daartegenover staat dat werken met natuurlijk licht een zeer getrouwe weergave van de sfeer mogelijk maakt.

In sommige gevallen kunnen witte deeltjes in het water, een of meerdere vissen die dicht bij het centrale onderwerp zwemmen of die de lijnen van het kader doorbreken, een grote invloed hebben op de algemene indruk die de foto moet geven, en de emotionele impact verzwakken. Ik heb ervoor gekozen voorrang te geven aan de algemene indruk en waar nodig in te grijpen om de leesbaarheid van de foto te vereenvoudigen. Mijn ingrepen zijn miniem, de situaties worden weergegeven zoals ik ze heb beleefd, en er worden geen elementen toegevoegd.

Elke foto vergde correcties op het vlak van contrast, helderheid, belichting en de intensiteit van lichte of donkere tinten. Zoiets is noodzakelijk; je vertrekt van een ruw bronbestand en wil daaruit de best mogelijke weergave distilleren.

En de haai bij dat alles ...

Ja, het is wel degelijk de haai die in dit boek de hoofdrol speelt. Het is de haai die ik heb opgezocht, om deze foto's te kunnen tonen, maar ook om dit dier te leren kennen, te leren respecteren en ervan te leren houden.

Over haaien kan je, net als over mensen, eindeloos doorpraten. Bij elke soort ontmoet je de meest uiteenlopende karakters en de dieren verhouden zich op zeer diverse manieren tot de mens. Op een dag ontmoette ik zelfs twee witte haaien die zo sterk van elkaar verschilden dat ik in alle objectiviteit twee bijna tegengestelde verhalen over dit dier had kunnen ophangen. De ene, een jong mannetje dat sterk op zijn territorium was gesteld en zich agressief gedroeg, zat ons letterlijk achterna tot we veilig in de kooi zaten; de andere, een vrouwtje van meer dan vijf meter lang, “speelde” meer dan een uur met ons en volgde ons naar het oppervlak, waar ze zich zelfs liet aaien. Laten we dus vooral niet veralgemenen... Wat me tijdens de ontmoetingen met de dieren het meeste heeft geraakt, is hun rijke persoonlijkheid en hun intelligentie die tot uiting komt in de manier waarop ze een nieuw element in hun omgeving opnemen en hun gedrag eraan aanpassen. In het volle besef dat zoiets een utopie is, heb ik altijd geprobeerd me in hun “huid” te verplaatsen en hun reacties te begrijpen. Ik heb haaien echt ontmoet, zoals men zich dat meestal alleen kan voorstellen van walvissen of dolfijnen. In alle rust en met een groot wederzijds respect, ver van de gebruikelijke clichés. De beelden spreken voor zich.

Ik hoop van harte dat dit boek je ertoe zal aanzetten jouw kijk op haaien te herzien, dat je er met anderen over gaat spreken en dat je zal ijveren voor hun bescherming. Het oordeel dat vandaag vaak over deze dieren wordt geveld is onterecht en onaanvaardbaar, ook al is de angst die eraan ten grondslag ligt begrijpelijk. Voor de meeste ongelukken die gebeuren zijn zij niet verantwoordelijk, maar het is zoveel gemakkelijker een onpopulair dier de schuld te geven, een dier waar mensen bang voor zijn en dat zich op geen enkele manier tegen die beschuldigingen kan verdedigen, dan op zoek te gaan naar de echte oorzaken en omstandigheden die tot het ongeluk hebben geleid.

Tot slot ...

Wie bijna drie jaar lang de oceanen doorkruist op zoek naar haaien, heeft een belangrijke verantwoordelijkheid. Hij moet zich hoeden voor onvoorzichtigheid die kan leiden tot ongelukken. Want voor die ongelukken worden al snel de dieren zelf met de vinger gewezen, en dat is weinig bevorderlijk voor hun imago.

Als je eenmaal beseft dat een soort alleen beschermd kan worden mits er ook gewaakt wordt over de hele voedselketen en over hun leefomgeving, kan je onmogelijk blijven toezien zonder iets te doen. Je beseft hoezeer er nood is

aan een degelijk beleid en een dynamisch beheer van de oceanen. Jawel, er is dringend nood aan concrete actie. Heel wat populaties van zeedieren zijn letterlijk uitgeput. Ja, uitgeput. Eens de haaien verdwenen zijn, zullen we de voedselpiramide zien instorten en zullen de zeeën binnen enkele jaren veranderen in grote verlaten plassen.

Op mijn reizen heb ik meer dan dertig haaiensoorten ontmoet, maar ook andere zeedieren, zoals zeehonden, dolfijnen, walvissen, potvissen en zeeschildpadden, en dat alles in het gezelschap van de Zuid-Afrikaanse vrijduik-kampioene Hanli Prinsloo en, recenter, de Japanse vrijduikster Leina Sato.

Samen zouden we graag een nieuw boek maken dat laat zien hoe we die wilde onderwaterwereld kunnen delen in wederzijds respect. We tonen u graag de schoonheid en de rijkdom van de oceanen, maar willen ook wijzen op de ernstige bedreigingen voor het hele maritieme ecosysteem, opdat iedereen zich hiervan bewust wordt en het nodige kan doen om deze wonderlijke wereld, die broodnodig is voor de duurzaamheid van ons leven op aarde, te beschermen.

Dankwoord

Ik dank iedereen die deze ontdekkingsreis mee mogelijk heeft gemaakt en die me heeft geholpen de verschillende stappen te zetten: Pablo, Yves, Hanli, Martin, Steve ... Ook een heel bijzonder dankjewel aan mijn dochter Marie Charlotte voor haar geduld en begrip: tijdens die lange maanden dat ik er niet was, moest jij je alleen zien te redden in een onzekere, moderne wereld, terwijl je vaak ongerust was of me toch niets ergs was overkomen. Moge jouw leven even rijk zijn als dat van mij sinds ik op zoek ben gegaan naar wat achter mijn angsten verscholen zat. Ik voel me dichterbij jou staan, en dat is een zeer mooi geschenk.

Eindigen doe ik met een vraag die me onlangs werd gesteld door een Zuid-Afrikaanse journaliste: “Na de haaien, de neushoorns, de krokodillen ... waar zal deze zoektocht naar gevaar eindigen? Wat is jouw ultieme angst?”

Antwoord: de Liefde ...

Ik wens je een prachtige reis.

J.M.

